

**This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.**

**Author(s):** Rajala, Emilia; Kilpeläinen, Erja

**Title:** Kieli ja kielipolitiikka ovat mahdollisuuksia luoda yhdenvertaisuutta ja osallisuutta

**Year:** 2024

**Version:** Published version

**Copyright:** © Kirjoittajat 2024

**Rights:** CC BY 4.0

**Rights url:** <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

**Please cite the original version:**

Rajala, E., & Kilpeläinen, E. (2024). Kieli ja kielipolitiikka ovat mahdollisuuksia luoda yhdenvertaisuutta ja osallisuutta. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 15(4).  
<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2024/kieli-ja-kielipolitiikka-ovat-mahdollisuuksia-luoda-yhdenvertaisuutta-ja-osallisuutta>



(<https://www.kieliverkosto.fi/fi>)

# Kieli ja kielipolitiikka ovat mahdollisuuksia luoda yhdenvertaisuutta ja osallisuutta

---

Julkaistu: 4. syyskuuta 2024 | Kirjoittaneet: Emilia Rajala ja Erja Kilpeläinen

Kieli, koulutus ja yhteiskunta -verkkolehden syksyn ensimmäinen numero on täällä! Heti kärkeen muistutamme Kieliverkoston Puhutaan kielikoulutuksesta! -podcastista, joka on kuunneltavissa esimerkiksi [Spotifyssa](#)

(<https://open.spotify.com/show/6dZZXq3YQv9DZhUgjNGn2U?si=0bdd7655a609422c&nd=1&dlsi=4ec5dac95f6a49b3>). Kiinnostaisiko sinua tai kollegojasi vaikkapa PISA, pelaaminen tai lukutaidon kehittäminen, tai olisiko jaksoista jokin sopivaa kuunneltavaa myös luokahuoneessa? Huoli kansalliskielten rapistumisesta ja englannin ”uhkasta” nousee silloin tällöin keskusteluun ja tuntuu voimistuneen viime vuosina. Mutta onko sille perusteita? Miten suomen ja ruotsin kieli voivat monikielisessä Suomessa? Osana kansalliskielistrategian (2021) toteutusta professori Tiina Onikki-Rantajääskö asetettiin selvityshenkilöksi tarkastelemaan suomen kielen tilannetta. Ja hurraa, nyt meillä on tuore kielipoliittinen näkemys suomen kielen tilasta! Vahvasti asiantuntijoiden näkemyksiin pohjautuva selvitys *Suomi osallisuuden kielenä: Selvitys suomen kielen tilasta Suomessa 2020-luvun puolimaissa* julkaistiin perjantaina 23.8.2024.

Onikki-Rantajääskö (2024) esittelee selvityksessä kattavasti suomen kielen tilannetta, haasteita ja kielipoliittisia tavoitteita esimerkiksi koulutusjärjestelmän, palveluiden ja maahanmuuttajien osallisuuden näkökulmasta. Suomen kielen asema sanoitetaan hyväksi, vaikkakin

(korkea)koulutuksen englanninkielistymisen nähdään luovan painetta englannin kielen käyttöön muuallakin yhteiskunnassa. Selvityksessä annetaan runsaasti erinomaisia suosituksia, joita jokaisella yhteiskunnan alalla on syytä tarkastella vakavasti. Esimerkiksi kirjallisuuden taloudellisella tukemisella, suomenkielisellä medialla ja julkishallinnon elimillä on merkittävä paikkansa suomen kielen käytön ja lukutaidon edistäjinä.

Kielikoulutuspoliittisesti kiinnostavia suosituksia on paljon! Esimerkiksi:

- s. 283: "Aikaa ja resursseja ohjataan siihen, että jokaisella peruskoulunsa päättävällä on sujuva suomen kielen luku- ja kirjoitustaito."
- s. 283: "S2-opetuksesta tehdään lasten ja nuorten subjektiivinen oikeus varhaiskasvatuksesta ja valmistavasta opetuksesta lähtien silloin, kun äidinkieli ei ole suomi. Koulutuksenjärjestäjiä veloitetaan järjestämään valmistava opetus sekä suomi toisena kielenä ja kirjallisuus -oppimäärän opetus."
- s. 284: "Englanninkieliset ohjelmat korvataan kaksi- tai monikielisellä koulutuksella, jossa opiskelijat koulutetaan myös suomen kielen asiantuntijatasoiseen hallintaan ja jonka pitovoima suomalaisen työelämään on parempi. Tutkintoihin sisällytetään suomen kielen käyttöä tukeva työharjoittelu."
- s. 3: "Kaikille maahanmuuttajille tarvitaan mahdollisuus oppia somea toisena kielenä. Monikielisille työpaikoille esitetään luotavaksi suomen kielen tuen malli."

Suosituksukset osoittavat, että kielen aseman, käytön ja koulutuksen edistäminen vaatii resursseja, mutta se kannattaa tehdä, jotta kaikilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua yhteiskunnan toimintaan yhteisellä kielellä. Selvityksen julkistustilaisuudessa korostettiin myös kielenkäyttäjien omien asenteiden merkitystä: arvostammeko kielitämme? On meidän velvollisuutemme pitää täällä puhuttavista kielistä huolta Suomen valtion ja suomalaisen yhteiskunnan rinnalla ja antaa uusille kielenkäyttäjille mahdollisuus kielen oppimiseen ja käyttämiseen aidoissa arjen tilanteissa. Kieli on osallisuutta.

Kieliverkosto haluaa kuitenkin muistuttaa, että suomen kielen arvostaminen ja sen käyttäminen ei ole pois monikielisyydeltä. Moni- ja rinnakkaiskielisiä käytänteitä kehittämällä huolehditaan siitä, että kaikki kielet voivat tulla arvostetuiksi, limittäin käytetyiksi ja kehitetyiksi.

Onikki-Rantajääskön selvitys on rajattu koskemaan vain suomen kieltä,

joten vastaavaa selvitystä tarvittaisiin myös ruotsin kielen osalta. Tärkeää on myös tämä: suomalaisessa yhteiskunnassa jo nyt oleva monikielisyys on saatava näkyviin ja sen edistämiseksi on tehtävä aktiivisesti politiikkaa. Tähän tähtää Onikki-Rantajääskön suositus (s. 289): ” Laaditaan monikielisen Suomen kielipoliittinen ohjelma ja toteutetaan se.” Tästä ei voi olla olematta samaa mieltä.

\*\*

Kuten edellä tuli ilmi, kielellä voidaan erottaa tai yhdistää, eikä ole yhdentekevää, millaista politiikkaa suomalaisessa yhteiskunnassa tehdään. Pääsevätkö kaikki osallisiksi kieli- ja kulttuuritaustasta riippumatta? Nykyinen Orpon hallitus pyrkii purkamaan normeja ja saavuttamaan sitä kautta säästöjä, jotka kuitenkin saattavat heikentää esimerkiksi erikielisten osallisuutta ja yhdenvertaisia mahdollisuuksia. Tämä on puhuttanut elokuussa varhaiskasvatuksessa. Hallitus on tehnyt lakiesityksen varhaiskasvatuksen toimipaikkakohtaisen, yhdenvertaisuutta koskevan suunnitelmavelvoitteen kumoamisesta, ja tämän esityksen lausuntokierros päättyi kesällä 2024.

Tavoitteena varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuussuunnitelmassa on ollut tarkastella, miten esimerkiksi kieli, ikä tai katsomus vaikuttaa lasten mahdollisuuksiin osallistua varhaiskasvatukseen. Lapset osallistetaan suunnitelman tekoon ikänsä ja kehitystasonsa mukaan, minkä lisäksi huoltajilla pitää olla mahdollisuus tulla kuulluksi. Lakiesityksen mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjät ja palveluntuottajat laatisivat jatkossa vain yhden kaikkia toimipaikkojaan koskevan yhdenvertaisuussuunnitelman. Yksiköille jäisi velvoite tehdä tasa-arvosuunnitelma, joka huomioi eri sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumista. Vaikka paikallisia suunnitelmia yhdenvertaisuudesta ei tehtäisi, varhaiskasvatuksen järjestäjillä olisi kuitenkin edelleen yleinen velvollisuus arvioida ja edistää yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan.

Lausuntokierroksella suuri enemmistö lausunnoista vastusti lakiesitystä. Nyt poistuva paikallinen suunnittelu nähtiin nimittäin konkreettisena työvälineenä ammattiosaamisen kehittämiseen ja tietoisuuden lisäämiseen yhdenvertaisuudesta. Lausunnoissa myös ollaan huolissaan lapsen edusta.

Entä mitä väliä lakiesityksellä on kielen näkökulmasta? Päiväkodin omassa suunnitelmassa työntekijät havainnoivat esimerkiksi sitä, leikkivätkö lapset yleensä samaa äidinkieltä puhuvien lasten kanssa, ja

kehittävät sen pohjalta työtään. Toimiiko pelkkä ylemmän tason suunnitelma samalla tavalla päiväkodin arjen monikielisyyden havainnoinnissa ja kehittämisessä? Kuurojen liiton lausunnossa todetaan: "Kaikkien viittomakieltä käyttävien ja opettelevien lasten laadukas varhaiskasvatus tarkoittaa tasapainoisen kaksikielisyyden tukemista ja aktiivista yhdenvertaisuuden toteuttamista yksikön sisällä." Tätä aktiivista yhdenvertaisuustyötä ovat paikalliset suunnitelmat tekemässä näkyväksi henkilöstölle, lapsille ja huoltajille. Yhdenvertaisuuden on oltava jatkossakin tärkeä arvo varhaiskasvatuksessa ja koulutuksessa, vaikka tämä muutos vihjaakin toiseen suuntaan. Kieliverkosto jää seuraamaan lakiesityksen etenemistä.

\*\*

Tässä syyskuun 2024 verkkolehdessä on kattavasti teemoja opetuksen konkreettisesta arjesta työyhteisöjen, koulutusjärjestelmän ja yhteiskunnan monikielisyyteen ja näiden kehittämiseen.

Verkkolehden avaa Katja Haapasen, Maria Tyrerin ja Juli-Anna Aerilan artikkeli, jossa esitellään uusi valloittava ja innovatiivinen lastenkirja *Iso ja Pieni – Talven arvoitus!* Kirja ja siihen liittyvä materiaali on kehitetty suomen kielen äänneiden oppimiseen ja ne on suunnattu pienille lapsille. Kuvakirjaa täydentää KieliVertailu-työkalu, joka kirjan ja materiaalin tavoin on vapaasti saatavilla verkossa. Tutustu kokonaisuuteen tarkemmin artikkelissa!

Kahdessa seuraavassa artikkelissa puhutaan vahvasti kielellisesti moninaisemman kieltenopetuksen ja yhteiskunnan puolesta. Raisa Harju-Autti, Laura Lahti, Milla Luodonpää-Manni ja Anssi Roiha nostavat keskustelunaiheeksi vieraiden kielten opetuksen, jossa tulisi huomioida entistä paremmin oppilaiden ja opiskelijoiden kielellinen ja kulttuurinen moninaisuus. Miten kouluissa näkyy yksikielisyyden normi, onko oppikirjojen kielivalinnoilla väliä, ja mihin suuntaan opettajankoulutusta pitäisi kehittää? Pirkko Nuolijärven artikkeli puolestaan laajentaa keskustelunavauksen koskemaan koko suomalaista yhteiskuntaa: miksi me tarvitsemme laajaa kielitaitoa, monikielisyyttä ja ymmärrystä erikielisten ihmisten arjesta? Miksi eri kielten vastakkainasettelua on tärkeää purkaa? Nuolijärven artikkeli on tiivistys kiinnostavasta paneelikeskustelusta Kielitieteen päiviltä 2024 ja on linjassa yllä esitellyn Onikki-Rantajääskön (2024) selvityksen kanssa.

PISA-tulokset ja niiden lasku ovat herättäneet viime vuosina laajaa huolta ja mediakeskustelua Suomessa. Mitä lukutaidolle on tapahtumassa Suomessa, onko Virossa tilanne sama? Missä aineissa virolaiset nuoret ovat maailman huippua? Leena Nissilä ja Birute Klaas-Lang vertailevat artikkelissaan PISA-tuloksia Suomessa ja Virossa: löytyykö tuloksista yhtäläisyyksiä, entä millaisia uudistuksia viime vuosina on molemmissa maissa käynnistetty? Miten koulutusjärjestelmiä pyritään kehittämään, että kaikki oppilaat pystytään pitämään opetuksessa yhdenvertaisesti mukana?

Kaksi seuraavaa artikkelia johdattaa lukijat lukio-opiskelijoiden pariin. Essi Viertola ja Carita Kiili kirjoittavat suomea toisena kielenään opiskelevien lukiolaisten luetunymmärtämisestä. Tutkimuksessa kymmentä opiskelijaa pyydettiin ajattelemaan ääneen samalla, kun he lukivat suomenkielistä tekstiä. Artikkelin antaa lukijalle mahdollisuuden kurkata suomenoppijoiden ajattelun ja luetunymmärtämisen prosesseihin, mikä on erittäin kiinnostavaa! Kaisu Rättyä, Ida Sadeaho ja Tuuli Hakala sen sijaan tekivät opetuskokeilun lukion äidinkielen ja kirjallisuuden opintojaksolla, jossa keskityttiin kielenhuoltotaitojen kehittämiseen. Millaisia tuloksia induktiivinen ja kielentävä opetusmenetelmä antoi opintojakson aikana, ja mikä merkitys kielitiedon käsitteiden hallinnassa on kielenhuollossa?

Viimeisissä artikkeleissa pureudutaan ammatillisuuteen ja kielitaidon kehittämiseen (tulevan) työelämän näkökulmasta. Eveliina Tolvanen, Annmari Sahlstein, Hanna Saloranta, Anne-Maria Kuosa ja Janek Frantzén esittelevät ruotsinkielipainotteista lääkäri- ja hammaslääkäriskoulutuksen linjaa. Tulevaa työelämää ajatellen opiskelijoiden ruotsin kielen kehittymistä tuetaan erityisesti yhdessä ammatillisen osaamisen kehittämisen kanssa. Koulutuksella tuotetaan rautaista kielitaitoista henkilökuntaa, joka voi toimia molemmilla kotimaisilla kielillä tutkimus- ja potilastyössä. Tällaista kehittämistyötä tarvitaan muillakin koulutuksen aloilla!

Sen sijaan Johanna Komppa, Annika Backlund, Katri Lätti, Helena Raappana ja Eija Rannikko antavat artikkelissaan erinomaisia malleja siihen, miten työyhteisössä voidaan tukea ammatillisen kielen oppimista. Artikkelin kytkeytyy hyvin Onikki-Rantajääskön selvitykseen, jossa tarkastellaan työelämän kielitukea ja annetaan siihen suosituksia. Kompan ja muiden kirjoittajien esimerkit ovat hoitoalalta, mutta ne sopivat hyvin muihinkin yhteisöihin. Sopsisiko teidän työyhteisöönne kielikahvila tai olisiko sinne mahdollista perustaa kieleen ja työhön

perehdyttävä yksikkö? Monikielisen työyhteisön eteen on tehtävä töitä yhdessä, sillä kielenoppijoiden tukeminen ei voi jäädä vain yksittäisen henkilön vastuulle.

Nautinnollisia lukuhetkiä syksyn ensimmäisen lehden parissa!

*Emilia Rajala ja Erja Kilpeläinen ovat Kieliverkoston projektitutkijoita.*

## Lähteet

Lausuntopalvelu VN/15985/2024. *Lausuntopyyntö hallituksen esityksen luonnoksesta laiksi yhdenvertaisuuslain muuttamisesta (varhaiskasvatuksen edistämisvelvollisuus).*

<https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=1209d169-ad56-4cdb-ae63-954097606397&proposalLanguage=da4408c3-39e4-4f5a-84db-84481bafc744>

(<https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=1209d169-ad56-4cdb-ae63-954097606397&proposalLanguage=da4408c3-39e4-4f5a-84db-84481bafc744>)

Onikki-Rantajääskö, T. (2024). *Suomi osallisuuden kielenä: Selvitys suomen kielen tilasta Suomessa 2020-luvun puolimaissa.*

Oikeusministeriön julkaisuja. Selvityksiä ja ohjeita 2024: 20. Helsinki: Oikeusministeriö. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-141-0> (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-141-0>)

Oikeusministeriö OM045:00/2024. Hallituksen esitys yhdenvertaisuuslain muuttamisesta (muutos varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuuden edistämisvelvoitteeseen).

<https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM045:00/2024> (<https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM045:00/2024>)

Valtioneuvosto (2021). Kansalliskielistrategia. Valtioneuvoston periaatepäätös. Valtioneuvoston julkaisuja 2021: 87. Helsinki: Valtioneuvosto. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-967-0> (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-967-0>)

## Artikkeliin viittaaminen

---

Rajala, E. & Kilpeläinen, E. (2024). Kieli ja kielipolitiikka ovat mahdollisuuksia luoda yhdenvertaisuutta ja osallisuutta. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 15(4). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2024/kieli-ja-kielipolitiikka-ovat-mahdollisuuksia-luoda-yhdenvertaisuutta-ja-osallisuutta> (<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2024/kieli-ja-kielipolitiikka-ovat-mahdollisuuksia-luoda-yhdenvertaisuutta-ja-osallisuutta>)